

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	7
KISALTMALAR.....	11
GİRİŞ.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

EVLIYA ÇELEBİ VE SEYAHATNAME

1.1. EVLIYA ÇELEBİ'NİN HAYATI.....	17
1.2. EVLIYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ HAKKINDA GENEL BİLGİ.....	25
1.3. ARAŞTIRMA KONUSUYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	35

3

İKİNCİ BÖLÜM

KENT İMGESİ, KENT KİMLİĞİ, KENT KÜLTÜRÜ VE KENT MARKASI KAVRAMLARI

2.1. KENT İMGESİ.....	43
2.2. KENT KİMLİĞİ.....	52
2.3. KENT KÜLTÜRÜ.....	58
2.4. KENT MARKASI.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EVLIYA ÇELEBİ'NİN KENT İMGELERİNİ YARATMA GÜCÜ

3.1. EVLIYA ÇELEBİ'NİN SÖZLÜ KÜLTÜR VE YAZILI KÜLTÜR ARALIĞINDA KENT İMGELERİNİ YARATMASI.....	63
--	----

3.1.1. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin Kurgusal Boyutunda İmge ve Sözlü Kültürle İlişkisi	63
3.1.2. Evliya Çelebi'nin Yazılı Kültür Kökenli Kent İmgelerini Yaratması.....	67
3.1.3. Evliya Çelebi'nin Sözlü Kültür Kökenli Kent İmgelerini Yaratması.....	72
3.2. EVLİYA ÇELEBİ'NİN KENT İMGELERİNİ YARATMASI.....	118
3.2.1. Sözlü Anlatı.....	120
3.2.1.1. Efsaneler.....	120
3.2.1.1.1. Bursa (Cebel-i Ruhban/Keşiş Dağı-Uludağ).....	122
3.2.1.1.2. İzmir (Kaydefa Ana Haznesi ve Ağacı).....	127
3.2.1.2. Menkıbeler.....	130
3.2.1.2.1. İstanbul (Nalıncı Memi Dede ve Mevlana Sunullah Efendi Menkıbesi).....	131
3.2.1.2.2. Bursa (Emir Sultan Menkıbe).....	138
3.2.1.3. Atasözleri.....	147
Erzurum/ Bolu.....	147
3.2.1.4. Mani.....	151
Trabzon.....	151
3.2.1.5. Fıkra.....	154
Akşehir.....	156
3.2.1.6. Dil.....	159
3.2.1.6.1. Halk Dili.....	159
Bolu.....	159
3.2.1.6.2. Halk Etimoloisi.....	164
Bursa.....	171
3.2.1.7. Gelenek-Görenek.....	174
Sincar.....	174
3.2.2. Halk Mutfağı (Gastronomisi).....	176
3.2.2.1. Bitlis.....	182

3.2.2.2. Bursa.....	183
3.2.2.3. Edirne.....	184
3.2.2.4. Kayseri.....	184
3.2.2.5. Malatya.....	185
3.2.2.6. Trabzon.....	185
3.2.2.7. Van.....	186
3.2.3. Halk İnançları.....	187
Kayseri.....	190
3.2.4. Geleneksel El Sanatları.....	194
Trabzon.....	198
3.2.5. Geleneksel Kutlamalar.....	202
Diyarbakır.....	204
3.2.6. Halk Tıbbı.....	206
Bursa.....	210
3.2.7. Geleneksel Mimari.....	217
Ankara.....	219
3.2.8. Halk Oyunları.....	222
Bitlis.....	222
3.2.9. Halk Giyim Kuşamı.....	226
Trabzon.....	226

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KENT İMGESİ VE MARKALARININ YARATILMASINDA EVLYYA ÇELEBİ GÖNDERMELERİNİN ANALİZİ

4.1. İL YILLIKLARINDA EVLYYA ÇELEBİ GÖNDERMELERİNİN ANALİZİ.....	235
4.1.1. Bitlis.....	235
4.1.2. Bursa.....	236
4.1.3. Diyarbakır.....	238
4.1.4. Edirne.....	239
4.1.5. Erzurum.....	241
4.1.6. İstanbul.....	243

4.1.7. İzmir.....	253
4.1.8. Manisa.....	254
4.1.9. Trabzon.....	255
4.2. EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ'NDEN HAREKETLE GÜNÜMÜZ KENT MARKALARININ YARATILMASINDA SÖZLÜ KÜLTÜRÜN İŞLEVİ.....	256
SONUÇ	297
KAYNAKLAR	305
ÖZGEÇMİŞ	319

ÖN SÖZ

Sözlü kültür, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne özgünlük veren en temel unsurdur. Bu çalışmada, Evliya Çelebi'nin sözlü kültürü kullanarak kent imgelerini yaratma yöntemleri irdelenmiştir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi kapsamında kent belleği ve sözlü kültür ilişkisinin çözümlenmesi sağlanmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden hareketle kültür bilim ve kent bilim arasında bir köprü kurularak günümüz kent imgelerinin ve markalarının yaratılmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi Cumhuriyet Dönemi öncesine ait bir metindir. Dolayısıyla bu çalışmada, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin 21. yüzyılda nasıl işlevsel hale getirilebileceği üzerinde durulmaktadır. Seyahatname, sözlü kültür temelli kent araştırmalarının ana kaynağı olarak değerlendirildiğinden konu "kent imgesi" ve "kent markası" çerçevesinde işlenmiştir. Seyahatname'nin hacimli bir eser olması nedeniyle eserin tamamının incelenmesi yerine Evliya Çelebi'nin sözlü kültürü ve edebiyatı, kentleri tanıtırken nasıl değerlendirdiği örnekler üzerinden ele alınmıştır. Bu çalışma, günümüzde Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan ve Evliya Çelebi'nin en çok üzerinde durduğu kentleri kapsamaktadır. Çalışmada Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne bir kent/ler monografisi, Evliya Çelebi'ye ise bir kent belleği derleyicisi ve yazarı şeklinde yaklaşılmıştır. Seyahatname; kent imgesi, belleği, kültürü (özellikle kentin sözlü kültürü), kimliği, markası, turizmi (kültür turizmi) ile kent kültürü ekonomisi araştırmalarının kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde sözlü kültür temelli kent imgelerinin nasıl yaratıldığı yorumlanmaya çalışılmış ve Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde kent imgesi yaratılırken kent kimliği ve kent kültürünün nasıl kurgulandığı çözümlenmiştir. İmge

kavramının karmaşık yapısına rağmen, sözlü kültüre bakan yönüyle geliştirilmek istenen kent modellerinin nasıl tasarlanabileceği sorusuna bir cevap sunmak için Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ndeki kent imgeleri; sözlü kültür, görsel kültür ve kent bilim başta olmak üzere disiplinler arası bir yöntemle ele alınmıştır. Netice itibariyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde geçen sözlü kültür kökenli kent imgelerinin, Türkiye'deki kent markası tasarımlarına kaynaklık edebileceği anlaşılmıştır.

Bu çalışma, giriş bölümü dışında dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde kent markası tasarımının nasıl ve niçin ortaya çıktığı tarihi düzlemde kısaca anlatılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde, "Evliya Çelebi ve Seyahatname" başlığı altında Evliya Çelebi'nin kısaca hayat hikâyesine ve eserindeki seyahatlerinin tarihsel bir özetine yer verilmiştir. Evliya Çelebi'nin hayatıyla ilgili biyografik veriler, Seyahatname'den kendi hayatına dair kaydettiği anekdotlar ve konuyla ilgili yapılmış bilimsel çalışmalar aracılığıyla elde edilmiştir. Seyahatname biyografik verilerinin bir kısmını ise Seyahatname'ye dayanan tezler oluşturmaktadır. Bu nedenle her yeni Seyahatname okumasında Evliya Çelebi'nin biyografisine yeni bilgiler eklenebileceği tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu bölümde, Evliya Çelebi'nin eserinin genel yapısının ve hayat hikâyesinin bilinmesinin, çalışmanın diğer bölümlerinde irdelenecek konulara ışık tutacağı öngörülmüştür. Buna ek olarak bu konuyla ilişkili yapılan çalışmalar verilmiştir. Konuyla ilgili çalışmalar; Evliya Çelebi ve kent, Evliya Çelebi ve kent kültürü, Evliya Çelebi ve sözlü kültür konulu olanlarla sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde "Kent İmgesi, Kent Kimliği, Kent Kültürü ve Kent Markası Kavramları" başlığı altında kitabın kuramsal çerçevesini belirleyen kavramlar irdelenmiştir. Öncelikle kent imgesi kavramını anlaşılır kılmak için imge kavramının edebiyat, sanat, görsel kültür, görsel sanatlar gibi disiplinlerde ne anlama geldiği tartışılmış ve imgenin yeni bir tanımı yapılmıştır. Bu tanımla her disiplinin kendi bakış açısına göre değerlendirdiği imge kavramına daha geniş bir anlam

kazandırmak amaçlanmıştır. Bu çalışmanın sınırları çerçevesinde kent imgesi kavramı irdelenmiştir. İlk olarak kent imgesi kavramının kent bilim alanında Kevin Lynch tarafından ortaya atıldığı belirtildikten sonra diğer bilim adamlarının kent imgesi kavramı hakkında ileri sürdükleri görüşlere yer verilmiştir. Literatürde var olan kent imgesi kavramlarının sözlü kültür kökenli kent imgeleri terimini karşılamadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle kent imgesi kavramının sözlü kültür temelli kent araştırmalarına yönelik bir tanımı yapılmıştır. Bu tanımla kent imgesi kavramı sözlü kültür ile ilişkilendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde “Evliya Çelebi'nin Kent İmgelerini Yaratma Gücü” başlığı altında Evliya Çelebi'nin yazılı ve sözlü kültür aralığında kent imgelerini yaratması konusu, ilgili disiplinlerin kuramsal yaklaşımlarıyla ele alınmıştır. Bu bölümde günümüz Türkçesine aktarılmış Evliya Çelebi Seyahatnamesi kaynak olarak kullanılmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde yer alan efsane, menkıbe, atasözü, fıkrâ, mani, halk dili, halk etimolojisi, gelenek görenek, halk mutfak, halk inançları, geleneksel el sanatları, geleneksel kutlamalar, geleneksel mimari, halk oyunları ve halk giyim kuşama alanlarına ait sözlü kültür ürünleri ayıklanmıştır. Bu veriler disiplinler arası bir yöntemle birçok bilim adamının sözlü kültür, görsel kültür ve imge ile ilgili yaklaşımlarından hareketle çözümlenmiştir. Evliya Çelebi'nin kent imgesi yaratmada kullandığı yöntemler disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Çalışmanın “Evliya Çelebi Seyahatnamesi Kent Modellerinden Hareketle Günümüz Kent Markalarının Tasarımında Sözlü Kültürün İşlevi” başlıklı dördüncü bölümde ilk olarak çeşitli tarihlere ait sekiz kentin il yıllıklarında Evliya Çelebi Seyahatnamesi göndermelerinin analizi yapılmıştır. Yapılan bu analiz günümüz kent markası tasarımları ve yapılan atıfların işlevi çerçevesinde ele alınmıştır. İl yıllıklarında zaman zaman Evliya Çelebi'ye atıfta bulunduğu tespit edilmiştir. Esere yapılan atıflardan, Seyahatname'den tarihi bir başvuru kaynağı gibi yararlandığı saptanmıştır. Bu bölüm kapsamın-

da, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde günümüz kent markası tasarımlarında özellikle kenti tanıtıcı il yıllıkları gibi çalışmalarda, yaratıcılık kavramı etrafında eserin yeniden gözden geçirilmesi önerilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde ayrıca, Evliya Çelebi kent modelleri ve günümüz kent markası tasarımlarında sözlü kültürün işlevi konusu Türkiye'deki marka kent çalışmaları ve dünya yaratıcı kentler ağı kapsamında irdelenmiştir. Bu konunun öncelikle Türkiye'de durumu gözden geçirilmiştir. Konuyla ilişkili veriler Türkiye'de marka kent çalışmalarını gerçekleştiren yerel yönetimlerin ve kuruluşların internet sitelerinde yer alan etkinlik, haber, proje ve broşürler taranarak elde edilmiştir. Türkiye dışındaki marka kent çalışmalarına ait veriler ise Avrupa Birliği ve UNESCO kuruluşlarının yaratıcı kentler ağı ve farklı ülkelerin bu kuruluşlardan bağımsız olarak kurdukları yaratıcı kentler ağlarının internet sitelerinde yer alan proje, etkinlik, haber bülteni raporlardan elde edilmiştir. Bu verilerden hareketle konu kültür ekonomisi, kültür yönetimi ve yaratıcı endüstriler kapsamında değerlendirilmiştir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin kent modellerinden yararlanılarak günümüzde kent markası tasarımlarının yapılabileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ni farklı yönleriyle deneyimleme fırsatı veren ve doktora tezime olan bu çalışmanın ortaya çıkışından bitimine kadar her adımda katkısı ve desteği olan kıymetli hocam Prof. Dr. Nebi Özdemir'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca hiçbir konuda desteğini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Öcal Oğuz'a şükranlarımı sunarım. Hayatımın her aşamasında olduğu gibi benden sevgilerini ve maddi desteklerini esirgemeyen anneme, babama ve eşime; çalışmamın tashihi konusunda yardımcı olan Adıyaman Üniversitesi Türkçe Eğitimi bölümü araştırma görevlisi Sedat Erol'a çok teşekkürler. Bu çalışmayı yazdığım dönemlerde dünyaya gözlerini açan ve bana esin kaynağı olan minik kızım Fatma Nur'uma sevgilerimle...

Dr. Sunay Akkaya
Adıyaman, Şubat 2016